

Przekazywanie informacji na temat niebezpiecznych substancji

Dzięki uprzejmości Duńskiej Administracji ds. Środowiska Pracy, Dania.

Wstęp

W ramach Europejskiego Tygodnia Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy 2003, Agencja przygotowała serię publikacji *Fakty*, zawierającą informacje dotyczące bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w pracy, związane z niebezpiecznymi substancjami. Skuteczne przekazywanie informacji o zagrożeniach zdrowia pracowników oraz o zarządzaniu nimi na stanowiskach pracy stanowi wspólne wyzwanie dla pracodawców, pracowników oraz ich przedstawicieli. Niniejszy numer *Faktów* przedstawia działania, jakie należy podjąć w celu skutecznego przekazywania informacji.

Przepisy prawne

Przepisy prawne Unii Europejskiej dotyczące klasyfikacji i oznakowania (1) stanowią ramy, w jakich mieszczą się obowiązki producentów substancji chemicznych. Określają one, jakie istotne informacje (2) należy w znormalizowany sposób umieścić na etykietach ostrzegawczych, symbolach zagrożeń i w kartach charakterystyk substancji niebezpiecznych, udostępnianych użytkownikom.

Z dyrektywy dotyczącej substancji chemicznych (3) wynika, że pracodawcy powinni uzyskać od dostawcy lub z innych łatwo dostępnych źródeł dodatkowe informacje niezbędne do oszacowania zagrożeń. Pracodawcy powinni także zadbać o to, aby pracownicy i/lub ich przedstawiciele zostali przeszkoleni i poinformowani co do:

- niebezpiecznych właściwości substancji chemicznych, jakimi się posługują;
- wielkości stężenia, rodzaju i czasu narażenia oraz okoliczności, w jakich wykonują pracę, podczas której są narażeni na działanie niebezpiecznych substancji;
- odpowiednich środków ostrożności, jakie powinni podjąć w celu ochrony siebie i pozostałych pracowników na stanowiskach pracy;
- wyników działania procedur zarządzania ryzykiem, już przyjętych lub planowanych do przyjęcia;
- odpowiednich wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń na stanowisku pracy lub granicznych wartości czynników biologicznych oraz

- tam gdzie ma to zastosowanie, wniosków jakie należy wyciągnąć z wszelkich już zrealizowanych czynności nadzorczych w zakresie ochrony zdrowia i oceny narażenia.

Ponadto pracodawca powinien zadbać o to, aby pracownicy byli świadomi, kiedy i w jakich okolicznościach zachodzą zmiany warunków wymienionych powyżej.

Dla pracowników, którzy mogą być narażeni na czynniki rakotwórcze i mutagenne (4) lub na pewne czynniki biologiczne (5), pracodawcy powinni prowadzić rejestr zawierający informacje o narażeniu i nadzorze w zakresie ochrony zdrowia. Pracownicy powinni mieć zapewniony dostęp do swoich osobistych danych.

Przepisy te powinny zostać przeniesione do ustawodawstwa krajowego. Ponieważ w dyrektywach Unii ustalono jedynie wymagania minimalne, w celu ochrony pracowników państwa członkowskie Unii są uprawnione do wprowadzania pewnych przepisów dodatkowych czy też bardziej restrykcyjnych.

Przyszły system UE, obejmujący rejestrację, ocenę i wydawanie pozwoleń na wprowadzenie substancji chemicznych do obrotu, zatytułowany REACH, ma na celu zwiększenie dostępu do odpowiednich informacji o właściwościach związków chemicznych, ich wpływie na środowisko i na zdrowie, o zamierzonych zastosowaniach oraz działaniach zmniejszających zagrożenia.

Zaleca się wyszukiwanie odpowiednich krajowych aktów prawnych, które dotyczą stosowania niebezpiecznych substancji w miejscu pracy.

Oznakowanie niebezpiecznych substancji i preparatów/preparatów

Jeśli substancja chemiczna lub produkt chemiczny zostały zaklasyfikowane jako niebezpieczne, to producent lub importer powinien na opakowaniu umieścić oznakowanie wskazujące na niebezpieczeństwo wraz z informacją zawierającą co najmniej:

- nazwę lub nazwę handlową substancji albo produktu oraz nazwę i adres osoby odpowiedzialnej za wprowadzenie tej substancji lub tego produktu do obrotu;
- nazwę(y) niebezpiecznego(ych) składnika(ów), powodującego(ych) wprowadzenie go(ich) do klasy substancji niebezpiecznych;
- numery rejestru UE, np. numer EINECS (6) lub ELINCS (7);
- znormalizowane znaki ostrzegawcze, symbole zagrożenia (8), zwroty wskazujące rodzaj zagrożenia (zwroty R) (9) i zwroty określające warunki bezpiecznego stosowania (zwroty S) (10). Ustala się także przepisy dla preparatów zawierających kilka niebezpiecznych substancji, które wymagają kilku symboli i zwrotów dotyczących zagrożenia.

Symbole zagrożenia oraz zwroty R i S są wskazaniem dotyczącym zagrożenia substancją oraz mówiącymi o środkach bezpieczeństwa odnoszących się do stosowania tej substancji. Zarówno zwroty R jak i S zostały ustalone w dyrektywach UE (11). Są one stosowane do oznakowania opakowań oraz w kartach charakterystyk substancji niebezpiecznych, w celu ostrzeżenia oraz instruowania użytkownika niebezpiecznych produktów i preparatów. Zwroty R określają w znormalizowanej formie potencjalną szkodliwość produktu dla zdrowia i zagrożenie bezpieczeństwa podczas normalnego postępowania i użytkowania substancji, na przykład R21: „Działa szkodliwie w kontakcie ze skórą”. Zwroty S i ich kombinacje wskazują środki zapobiegawcze, jakie powinno się podjąć, na przykład: S15: „Przechowywać z dala od źródeł ciepła”.

(1) Na przykład dyrektywa Rady 67/548/EWG z 27 czerwca 1967 r. wraz z kolejnymi zmianami, przedstawiająca wymagania dotyczące badania, klasyfikacji, pakowania i oznakowania niebezpiecznych substancji, dyrektywa 1999/45/EC dotycząca klasyfikacji, pakowania i oznakowania niebezpiecznych preparatów.

(2) Dyrektywa Komisji 91/155/EWG z 5 marca 1991 r. wraz z kolejnymi zmianami, określająca i prezentująca szczegółowo ustalenia dotyczące systemu przygotowania szczególnych informacji (karty charakterystyk substancji niebezpiecznych).

(3) Dyrektywa Rady 98/24/WE z 7 kwietnia 1998 r. dotycząca ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników przed zagrożeniami związanymi z czynnikami chemicznymi w pracy.

(4) Dyrektywa Rady 90/394/EWG z 28 czerwca 1990 r. dotycząca ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników rakotwórczych w środowisku pracy, wraz ze zmianami.

(5) Dyrektywa 2000/54/WE Parlamentu Europejskiego oraz Rady z 18 września 2000 r. dotycząca ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie czynników biologicznych w środowisku pracy.

(6) Europejski Wykaz Istniejących Substancji o Znaczeniu Komercyjnym (EINECS), zestawienie zawierające 100 195 substancji; patrz <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>.

(7) Europejski Wykaz Nowych Substancji Chemicznych; patrz <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>.

(8) <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/symbols/index.htm>.

(9) <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/riskphrs/index.htm>.

(10) <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/sftyphrs/index.htm>.

(11) Dyrektywa Komisji 2001/59/WE z 6 sierpnia 2001 r. dostosowująca po raz 28 dyrektywę Rady 67/548/EWG ze względu na postęp techniczny. http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001L0059&model=guichett.

Do użytkowania na stanowisku pracy należy w karcie charakterystyki substancji niebezpiecznej podać obszerną i znormalizowaną informację dodatkową, dotyczącą oddziaływania na zdrowie, składu produktu, odpowiednich środków ochrony oraz środków ochrony indywidualnej.

Karty charakterystyk substancji niebezpiecznych i preparatów niebezpiecznych

Producenci i dostawcy związków chemicznych są zobowiązani do dostarczenia profesjonalnym użytkownikom kart charakterystyk substancji⁽¹²⁾, które zawierają informacje dotyczące właściwości substancji, zagrożeń dla zdrowia i środowiska, zagrożeń wynikających z właściwości fizyko-chemicznych substancji, dotyczące przechowywania, postępowania z substancją, transportu i usuwania odpadów, a także wskazania dotyczące ochrony pracowników, ochrony przeciwpożarowej, środków, jakie należy podjąć po przypadkowym uwolnieniu się substancji z opakowania i w miarę potrzeby zasad pierwszej pomocy. Głównym celem kart charakterystyk substancji jest umożliwienie pracodawcom określenia, czy na stanowisku roboczym znajdują się jakiegokolwiek niebezpieczne chemikalia oraz oszacowania, czy istnieje jakiegokolwiek zagrożenie dla zdrowia i bezpieczeństwa pracowników i/lub dla środowiska, wynikające z ich stosowania. Pracownicy lub ich przedstawiciele powinni mieć dostęp do kart charakterystyk substancji lub preparatów. Informacje zawarte w kartach charakterystyk substancji mogą stanowić wstępną pomoc przy identyfikowaniu niebezpieczeństw na jakie narażeni są pracownicy oraz przy określaniu wymaganych środków kontrolnych. Jednakże producent nie jest w stanie przewidzieć wszystkich potencjalnych warunków użytkowania. Środki bezpieczeństwa zalecane w kartach charakterystyk substancji muszą zatem zostać przystosowane do warunków istniejących na poszczególnych stanowiskach roboczych.

Inne źródła informacji

Dostawcy nie muszą dostarczać kart charakterystyk substancji dla niektórych produktów, takich jak farmaceutyki (np. leki cytotatyczne) lub kosmetyki (np. produkty dla salonów fryzjerskich).

Nawet wtedy, kiedy dostępne są karty charakterystyk, w pewnych przypadkach może zaistnieć potrzeba dodatkowych informacji. W celu zebrania niezbędnych danych służących do oceny ryzyka i podjęcia działań prewencyjnych, konieczne jest wówczas:

- skorzystanie z innych źródeł informacji (dokumentacji technicznej, instrukcji użytkowania, publikacji informacyjnych oraz technicznych i naukowych);
- zwrócenie się z zapytaniem do producentów i dostawców;
- skonsultowanie się ze służbami bhp zakładu;
- skierowanie prośby o poradę do profesjonalnych stowarzyszeń (stowarzyszeń handlowych, izb handlowych, związków zawodowych, ubezpieczycieli społecznych i innych);
- skontaktowanie się z odpowiednimi władzami.

Czynnik biologiczny klasyfikuje się w zależności od tego, jakie stwarzają zagrożenie dla zdrowia. Zaleca się, aby przepisy krajowe dotyczące czynników biologicznych na stanowisku pracy zawierały tabele klasyfikacyjne niebezpiecznych czynników biologicznych (mikroorganizmów i pasożytów) wraz z poziomem ryzyka, co może stanowić podstawę do oceny ryzyka i wskazania środków zapobiegawczych, jakie należy podjąć w razie narażenia na działanie czynników biologicznych.

Przykłady użytecznych systemów informacji

Interaktywna strona internetowa „COSHH essentials”⁽¹³⁾ („Najważniejsze zasady COSHH”), prowadzona przez Urząd ds. Zdrowia i Bezpieczeństwa Wielkiej Brytanii (Health and Safety Executive), została zaprojektowana tak, aby krok po kroku dostarczać małym firmom prostych wskazówek umożliwiających ocenę narażenia i kontrolo-

wanie stężeń niebezpiecznych substancji, stosowanych na stanowiskach pracy.

Baza danych „Gestis-substance”⁽¹⁴⁾ niemieckich instytucji obsługujących obowiązkowe ubezpieczenia wypadkowe i prewencję wypadków, podaje informacje dotyczące około 7 000 substancji. System jest dołączony do zewnętrznej bazy danych (DOK-MEGA)⁽¹⁵⁾ oraz do bazy danych kart charakterystyk substancji (ISI)⁽¹⁶⁾, posiadającej linki do ponad 410 000 kart charakterystyk substancji, opracowanych przez 200 producentów. Ponadto jest ona uzupełniana przez bazę danych dotyczących charakterystyki palności i wybuchowości (Gestis-Dust-Ex)⁽¹⁷⁾, obejmującą ponad 4 000 próbek pyłów i większość sektorów przemysłu.

Międzynarodowe Karty Bezpieczeństwa Chemicznego (ICSC)⁽¹⁸⁾ opracowane przez trzy współpracujące ze sobą organizacje międzynarodowe: Program Środowiskowy Narodów Zjednoczonych (UNEP – United Nations Environment Programme), Międzynarodowe Biuro Pracy (ILO – International Labour Office) i Światową Organizację Zdrowia (WHO – World Health Organisation), w kontekście współpracy z Komisją Wspólnoty Europejskiej, oferują informacje o ponad 1200 substancjach. Karta ICSC zawiera najważniejsze informacje o substancjach chemicznych dotyczące ochrony zdrowia i bezpieczeństwa podczas ich stosowania na stanowisku pracy przez pracowników i pracodawców. Karty te są także dostępne w innych językach poza angielskim.

Dalsze informacje

Więcej przykładów skutecznego przekazywania informacji oraz inne publikacje z serii *Fakty* dotyczącej niebezpiecznych substancji dostępne są także pod adresem <http://osha.eu.int/ew2003/>. Strona jest nieustannie aktualizowana i rozwijana.

W Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) dokonano kompilacji modułu szkoleniowego dla komisji zdrowia i bezpieczeństwa, który instruuje, jak powinni się porozumiewać pracownicy i pracodawcy co do rozwiązań dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa, w tym zagrożeń chemicznych w miejscach pracy. Moduł ten jest dostępny bezpłatnie pod adresem: <http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/osh/com/comain.htm>.

Lista kontrolna porozumiewania się między pracodawcą i pracownikami:

- ✓ czy istnieje wykaz niebezpiecznych substancji stosowanych lub wytwarzanych na każdym stanowisku roboczym?
- ✓ czy karta charakterystyki każdej stosowanej substancji, zaklasyfikowanej jako niebezpieczna, jest łatwo dostępna?
- ✓ czy informacje z karty charakterystyki substancji zostały wprowadzone do instrukcji stanowiskowej, podającej praktyczne informacje dotyczące postępowania z tymi substancjami w codziennej pracy?
- ✓ czy każdy pojemnik z niebezpieczną substancją (np. kadzie, butle, zbiorniki zasobnikowe itp.) jest oznakowany nazwą produktu i odpowiednimi ostrzeżeniami o niebezpieczeństwie, zarówno co do zagrożenia fizycznego (np. zagrożenie wybuchem) jak i zagrożenia zdrowia?
- ✓ czy przeprowadzono ocenę ryzyka, a jej wynik został podany do wiadomości ogólnej?
- ✓ czy pracownicy są okresowo pytani o potencjalne problemy ze zdrowiem i z bezpieczeństwem?
- ✓ czy wszelkie informacje, instrukcje i szkolenia dotyczące niebezpiecznych substancji występujących na stanowiskach pracy, przeznaczone dla pracowników zostały zapewnione, z uwzględnieniem środków ostrożności, jakie powinni oni podejmować w celu ochrony własnej i pozostałych pracowników?
- ✓ czy wszyscy pracownicy wiedzą:
- ✓ jak w pełni i właściwie wykorzystywać wszelkie dostarczone im środki kontrolne?
- ✓ komu zgłaszać problemy i uszkodzenia środków kontrolnych?
- ✓ co robić w razie wypadku lub awarii obejmującej niebezpieczne substancje?

⁽¹²⁾ <http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/sds/sdsdir.htm>.

⁽¹³⁾ www.coshh-essentials.org.uk.

⁽¹⁴⁾ <http://www.hvbg.de/bia/gestis-database>.

⁽¹⁵⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/mega/megae.htm>.

⁽¹⁶⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/ISI/isi.htm>.

⁽¹⁷⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/exp/exp.htm>.

⁽¹⁸⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/>.